

”Nyanlända måste utbildas i grundläggande värderingar”

Publicerat 2010-05-20 00:50

Regeringens utredare: En kurs i samhällsorientering för alla nyanlända i Sverige ger dem bättre chans till delaktighet och jämlikhet. Utan kunskap om samhällets grundläggande värderingar saknas en viktig förutsättning för att kunna leva och verka i Sverige. Statens skyldighet bör vara att tillhandahålla samhällsorientering som tar fasta på tre kunskapsområden – värden (de konstitutionella grundvalarna), välfärdsstaten (de offentliga institutionerna) och vardagslivet (praktiskt tillämpad kännedom om hur välfärdsstaten fungerar). Kommunerna bör erbjuda varje nyanländ person minst 60 timmars utbildning, utan att dela in dem i traditionella kategorier efter etniska eller religiösa identiteter; skriver Erik Amnå i ett förslag som i dag överlämnas till integrationsminister Nyamko Sabuni.

Hur ska vi inleda berättelsen om Sverige för de 40 000 flyktingar, anhöriga, arbetskraftsinvandrare och andra vuxna nyanlända som varje år kommer hit för att bosätta sig?

En demokrati utmärks av att var och en erbjuds effektiva och jämlika möjligheter att å ena sidan delta i gemensamma beslut om samhällets utveckling, å andra sidan utforma sina liv självständigt och leva i frihet. Detta förutsätter att medborgarna har de resurser som krävs. En viktig sådan resurs är kunskaper. Skillnader i dessa avseenden är en av de starkaste förklaringarna till ojämlikhet i politiskt deltagande. Statens strävan är att alla ska ges jämlika kulturella, ekonomiska och sociala förutsättningar.

Det ligger i allas intresse att staten först orienterar om samhällets grundläggande värden. Utan den kunskapen saknas en viktig förutsättning för att kunna leva och verka i det nya samhället.

Vilka dessa normer är framgår av regeringsformen. Det är den gemensamt fastslagna referensram som hjälper oss att lösa konflikter fredligt. Där anges riktmärkena för den offentliga maktens handlande mot enskilda. Där förklaras vad var och en å ena sidan bör förvänta sig och har rätt att ställa för krav, å andra sidan bör räkna med att andra förväntar sig av en själv. Där beskrivs medborgarandans balans mellan delaktighet och självständighet, ansvar och frihet, rättigheter och skyldigheter.

Nu tycks tyvärr inte grundlagen stå särskilt stark vare sig bland folk i allmänhet eller hos våra domare, som bland andra professor Bo Rothstein och DN:s kulturskribent Maciej Zaremba visat. Den som åberopar grundlagen väcker rentav uppseende och misstanke med sitt avvikande beteende. Att lära nyanlända författningen riskerar alltså på kort sikt att göra integrationen en björntjänst.

Men vad skulle hända om vi alla på olika vägar skulle göras medvetna om regeringsformens etiska normer? Jag tror man både kan bejaka mångkulturaliteten och förtydliga sammanhållningen i vårt samhälle genom att långsiktigt fördjupa denna konstitutionella solidaritet, för att låna ett uttryck från den tyske samhällsforskaren Jürgen Habermas.

Denna tankegång har varit vägledande i de förslag till samhällsorientering för alla nyanlända som jag i dag presenterar för statsrådet Sabuni (SOU 2010:37). Kommunerna åläggs att erbjuda minst 60 timmar samhällsorientering på modersmålet med start så fort som möjligt. Tidigare föreslog jag samhällsorientering för de cirka 10 000 flyktingar som Arbetsförmedlingen från och med den 1 december kommer att erbjuda etableringsplan med lots och språkutbildning (SOU 2010:16).

Dagens förslag innebär att samhällsorienteringen också bör erbjudas alla andra av de ungefär 30 000 nyanlända som varje år vill bosätta sig här och som får uppehållstillstånd på minst ett år. Skulle hälften anta erbjudandet kostar det 90 miljoner kronor årligen.

Staten måste anstränga sig för att ge var och en som nyss kommit till Sverige en chans att skaffa sig de jämlika kunskapsmässiga förutsättningar som krävs för att ”uppnå delaktighet och jämlikhet” i samhällslivet. Utredningen föreslår tre kunskapsområden – värden, välfärdsstat och vardagsliv: Värden handlar om insikt i och förtroendet med de konstitutionella grundvalarna; välfärdsstat om kunskaper gällande de offentliga institutionerna; och vardagsliv om praktiskt tillämpad kännedom om hur välfärdsstaten fungerar, inte minst, på lokal nivå liksom om olika sociala praktiker. Utöver lokalkunskap och allemansrätt bör olika ämnesområden ingå som handlar om att komma hit, att bo här, att försörja sig och utvecklas, att bilda familj, att leva med barn, att påverka, att utöva religion samt att bli sjuk och åldras i Sverige.

På samma sätt som det är statens skyldighet att tillhandahålla en sådan samhällsorientering är det varje medborgares rättighet att få tillgång till en sådan. Däremot anstår det inte staten att villkora medborgarskap med godkänd utbildning i samhällsorientering. En demokratisk stat räknar in alla sina medborgare generellt, blint och jämlikt, utan att testa deras kunskapsnivåer. Något annat vore ett brott mot den solidariskt inkluderande idén bakom folkhemmet och välfärdsstaten.

Statens handlande ska också präglas av likabehandling när det gäller innehållet i samhällsorienteringen. Den bör avstå från att peka ut några grupper som särskilt behövande utan ge alla nyanlända samhällsorientering. Det ligger i linje med riksdagens integrationspolitiska målsättning om lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund. Alla som har rätt till svenska för invandrare, sfi, bör också få rätt till samhällsorientering. Endast den som bara tänker stanna tillfälligt, som de gäststuderande, bör undantas.

Ett annat principiellt förhållningssätt i förslagen är respekten för de enskilda deltagarna. Från administrativ synpunkt kan man frestas att dela in de nyanlända i breda, traditionella gruppstillhörigheter. Men det vore felaktigt, eftersom Sverige som sekulär stat inte bör kategorisera sina medborgare utifrån exempelvis etniska eller religiösa identiteter. Dessutom vore det vare sig respektfullt eller effektivt att bortse från individuella variationer i utbildning och yrke eller migrationserfarenheter.

Insikten om att deltagarna är vuxna individer med olika bakgrunder kräver utrymme för en individanpassad reflektion och dialog. Lärarna behöver stöd från universitet och högskolor för att utveckla kompetens i samhällsfrågor och pedagogik liksom i det modersmål som undervisningen bör ske på. Länsstyrelserna bör uppdras att samordna, följa upp och rapportera om kommunernas verksamheter.

Förslaget till Sabuni handlar om vad det allmänna – i form av stat och kommun – bör berätta för en nyanländ om det nya samhället. I praktiken är naturligtvis etableringen i Sverige ett samspel med många andra organisationer och institutioner som familjer, församlingar, föreningar, folkbildning, företag med flera. Där gör den nyanlända val som i betydande utsträckning påverkar vilket innehåll som den verkliga samhällsorienteringen får.

Det allmännas roll bör koncentreras på ett medborgarperspektiv. Oavsett var man bosätter sig, bör alla erbjudas en lika bra samhällsorientering, pedagogiskt anpassad efter vars och ens behov och förutsättningar.

Erik Amnå

regeringens särskilde utredare,
professor i statskunskap
vid Örebro universitet